

JONNA RIIKONEN

Nainen
on
naiselle
tuki

TÄRKEITÄ ESIKUVANAISIA

Atena

Adalle ja Helmille

© Jonna Riikonen ja Atena / Kustannusosaakehtiö Otava 2022

Atena
Jyväskylä
atena.fi

ISBN 978-951-1-42311-9

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

*”Sinä pieni urhea nainen,
minä luotan sinuun.”*

EEVA KILPI

SISÄLLYS

Aluksi	9
Emilia Elisabet Lahti: ”Vaatii rohkeutta olla lempeä maailmassa, jossa on turvallisempaa olla ääri vahva”	17
Katarina Engblom: ”Olen törmännyt lasikattoihin ja kiertänyt niitä”	31
Rita Kostama: ”Minulla on paljon aihetta kiitollisuuteen”	45
Yliopistonlehtori Iiris Ruoho: ”Media vahvistaa naisen asemaa katseen kohteena”	61
Anni Saukkola: ”Haluan olla helposti lähestyttävä lääkäri”	73
Jaana Tiiri: ”Itsensä kaltaisen kohtaaminen vie pois maailman suurimman yksinäisyyden”	87
Laura Eklund Nhaga: ”Vihervaaran Annan tavoin taistelen hyvän puolesta”	99
Anna Pölkki: ”Kaimani rinnalla olen kasvanut minuksi”	111
Minna Minkkinen: ”Tove Jansson oli poikkeuksellisen rohkea”	121

Dosentti Tuija Saresma:

”Naisviha on syvällä rakenteissamme ja osa meitä kaikkia” 137

Anni Marttinen:

”En haluaisi kulkea edellä yksin” 153

Bella Forsgrén:

”Yhteiskunta on auttanut minua pääsemään eteenpäin” 167

Sosiologi Mari Käyhkö:

”Luokan kokemus piiloutuu mutta on jatkuvasti läsnä” 181

Anne Hopiala:

”Taustani vaikutti kokemuksiini mahdollisuuksiin” 195

Angelica Vironen:

”Hyvin tehty työ voi kantaa pitkälle” 207

Liikuntapsykologian tutkija Noora Ronkainen:

”Naisurheilijoiden mahdollisuudet ovat edelleen kapeammat kuin miesten” 219

Kaisa Eiristö:

”Voin kulkea edellä ja tasoittaa toisten tietä” 231

Satu Lipiäinen:

”Liian etäiset esikuvat ovat pelottavia” 241

Presidentti Tarja Halonen:

”Toivoisin naisten asettuvan rohkeasti esikuviksi” 253

Lopuksi: Maailma ei ole vielääkään valmis 259

Kiitokset 263

Lähteitä ja lisäluettavaa 265

ALUKSI

Keväällä 2019 tiesin, että Hilikka oli vakavasti sairas. Niinpä tieto hänen menehtymisestään ei tullut saman vuoden toukokuussa yllätyksenä mutta sai minut pohtimaan aiempaa syvemmin häntä ihmisenä ja sitä, miten hän oli vaikuttanut minuun niinä vuosina, kun olimme toisemme tunteneet.

Oivalsin, että Hilikalla oli ollut minuun suurempi vaikutus kuin mitä olin osannut ennen hänen kuolemaansa ajatella. Vaikka olin aina ollut sitä mieltä, etten ole erityisen taipuvainen fanittamiseen, ymmärsin, että jollain melko tiedostamattomalla tasolla Hilikka oli ollut minulle esikuva, joka oli kulkenut mukani myös niinä vuosina, kun en ollut enää ollut hänen kanssaan tekemisissä. Mukana kulkemisen huomasin esimerkiksi siitä, miten Hilikan sanomiset ja tekemiset tulivat usein mieleeni ja miten pidin joitakin hänen kommenttejaan eräänlaisina ohjenuorina omassa elämässäni.

Yksi tuollainen ohjenuora oli, että lapset ovat vain lainassa. Kun sain vähän yli kaksikymppisenä esikoiseni ja melko pian toisenkin lapsen, yritin pitää mielessäni sen, etten voi pitää lapsia luonani loputtomiin. Sen sijaan minun tehtäväni oli yrittää varmistaa, että heillä on siivet, jotka kantavat heidät turvallisesti maailmalle. Kun paljon myöhemmin muutimme puoli-soni ja nuorimmaisen lapsemme kanssa maaseudulle, saivat

täysi-ikäistyvät tyttäret päättää asuinpaikkansa itse. Kaksikko halusi jäädä kaupunkiin, ja niin tuli aika luopua heidän jokapäiväisestä seurastaan – aikaisemmin kuin olin ajatellut.

Teini-ikäisenä olin maalaistyttö, jonka elämä pyöri paljolti hevosten ja kirjojen ympärillä. Lähelläni oli kyllä naisia, jotka antoivat mallin siitä, miten sovitut asiat pitää hoitaa ja kuinka ahkeruus kannattaa. Nuoruudenystäväni äiti Hilka Huurtola toi heidän joukkoonsa uudenlaisen tuulahduksen minulle tuntemattomasta maailmasta. Hän saattoi pyyhkäistä rapaiselle tallipihalle korkokengissä ja vaaleanpunaisessa jakkupuvussa – ja pari päivää myöhemmin hän lapioi lantaa työhaalarissa ja kumisaappaissa. Hänen tapansa yhdistää luontevasti perheenäidin, yrittäjän ja myöhemmin myös kunnallispoliitikon roolit ja sujahtaa paikasta ja tilanteesta toiseen valoi huomaamattani uskoa siihen, että maalaistytökin voi ponnistaa kauemmas kuin mihin olin aiemmin ajatellut.

Ihailin ja ihailen Hilkassa edelleen tarmokkuutta ja kykyä tarttua vaikeiltakin tuntuviin asioihin. Minusta ei koskaan tullut samanlaista tarmonpesää kuin hän oli mutta hän ruokki sisälläni elävää voimaa, joka on kantanut minua elämässä eteenpäin ja antanut uskoa omaan jaksamiseen ja kykyyn tehdä kipeitäkin päätöksiä.

Ajatus tästä kirjasta syntyi, kun ymmärsin Hilkan merkityksen elämässäni. Toinen innoittaja hankkeelle oli radio-ohjelma, jossa kuulin toimittaja Aki Linnanahteen kysyvän

kollegaltaan Minna Kuukalta, että eikös nainen ole edelleen naiselle susi. Minä en sanontaa tunnista omassa elämässäni, vaikka toki olen sen monesti kuullut. Sen sijaan, että olisin esimerkiksi työelämässä kokenut kilpailullisuutta ja selkään puukottamista nimenomaan naisten kesken, olen saanut paljon tukea ja apua nimenomaan naisilta. Minun kokemusteni mukaan naiset ovat olleet enemmän tukia kuin susia, ja haluan tällä kirjallani nostaa esille toisenlaisia näkemyksiä.

Kun haastattelin kirjaani monia naisia, kerroin heille usein aluksi siitä, miten kauan minulta vei ymmärtää naisesikuvien merkitys omassa elämässäni. Moni haastateltavistani tunnisti saman: välttämättä emme tule aktiivisesti ajatelleeksi, kuinka paljon kohtaamamme ihmiset meihin vaikuttavat. Erityisesti naisesikuvien tunnistaminen voi olla vaikeaa, koska kovin usein ajatellaan, että naiset eivät ihaile tai tue toisiaan.

Esikuvaan liittyy erilaisia arkisia käsityksiä ja määritelmiä, joiden mukaan esikuva on tyypillisesti henkilö, jota ihaillaan tai jäljitellään. Esimerkiksi opettaja voi olla oppilaidensa esikuva. Esikuva voi olla paitsi positiivinen myös negatiivinen: joku voi innoittaa tavoittelemaan samankaltaisia asioita, kun taas toinen saattaa olla esimerkki siitä, mitä ei ainakaan elämäänsä halua. Voikin ajatella, että positiivinen esikuva edustaa ominaisuuksia, joita itselle toivoisi, kun taas negatiivinen esikuva puolestaan on pelätty vaihtoehto. Positiivinen esikuva osoittaa, kuinka voi saavuttaa toivottuja asioita, kun taas negatiivinen esikuva kertoo, mitä tulee välttää, jotta ei epäonnistu.

Usein ajatellaan, että esikuvat ovat tärkeitä erityisesti lapsuudessa ja nuoruudessa. Kuitenkin esimerkiksi tutkija

Donald Gibson on tuonut artikkelissaan ”Developing the professional self-concept” esille, että esikuvien merkitys ei suinkaan katoa aikuisuuden kynnyksellä – onhan ihmisen käsitys itsestään muuttuva ja muotoutuva vielä täysi-ikäisyyden rajapaalun saavuttamisen jälkeen. Esikuva ei valikoidu sattumanvaraisesti vaan me valitsemme roolimallimme omasta sosiaalisesta ympäristöstämme pohtimalla, kuka voisi auttaa esimerkiksi uusien taitojen oppimisessa. Valintaa tehdessämme vertailemme lähellämme olevia henkilöitä, ja koska valikoimme esikuvia tyyppillisesti lähistöltämme, omasta sosiaalisesta ympäristöstämme, on saatavilla olevien esikuvien määrä rajallinen, Gibson muistuttaa. Siksi esimerkiksi koululla ja medially on valtavasti vaikutusta siihen, minkälaisia elämisen malleja saamme lähipiirimme ulkopuolelta.

Yksi esikuviin liittyvä haaste on se, että vaikka puhutaan esikuvien ”etsimisestä” ja ”valikoimisesta”, meidän voi olla vaikea tunnistaa esikuvia ja heidän merkitystään. On myös haasteellista sanallistaa esikuvan vaikutusta: tunnistamme jonkun henkilön vaikutuksen mutta on vaikea määritellä, kuinka moneen asiaan hän on meissä vaikuttanut. Esikuva voi olla merkittävä osa arkea tai etäinen henkilö, joka on hiipaissut omaa elämää vain kevyesti mutta antanut vaikuttavan esimerkin mahdollisista tavoista olla ja elää.

Kun etsin tähän kirjaan haastateltavia, halusin löytää mahdollisimman monenlaisia naisia erilaisin taustoin ja erilaisin tarinoin. Pyysin naisia kertomaan naisesikuvistaan, jotka ovat muita kuin omia äitejä tai isoäitejä – siis naisia, jotka ovat tulleet vastaan omassa elämänpiirissä ja ehkä laajenta-

neet sitä maailmaa, jonka omat sukulaiset muodostavat. Sain enemmän kuin mitä uskalsin odottaa: neljäntoista naisen tarinat ja ajatukset inspiroivat ja innoittivat minua suuresti, ja heidän lisäksi neljän tutkijan ajatukset toivat tieteellistä näkemystä esikuvallisuuden tarkasteluun. Ajatuksiaan suosui kertomaan myös nainen, joka on monen esikuva: presidentti Tarja Halonen.

Etsin kiinnostavia naisia mediasta ja omien verkostojeni välityksellä. Lähestyin heitä sähköpostitse esittelemällä ideani ja ilahduin suuresti siitä, miten innostuneita kommentteja yhteydenottoni pääosin poiki. Kaikki eivät innostuneet, ja monen syy oli odotusten mukainen: tunnistettavia naisesikuvia ei oikein ollut tai tärkeimmät esikuvat olivat omasta perheestä. Oman suvun esikuvia halusin tässä kuitenkin välttää, koska yksi kirjan idea on nimenomaan se, miten voimme etsiä roolimalleja muualta kuin lähipiiristämme.

Päädyin kertomaan haastateltavistani etunimeä käyttäen. Tutkija Minna Maijala kritisoi etunimen käyttöä ja sinuttelua teoksessaan *Punaiset kengät* toteamalla, että elämäkerroissa naisten sinuttelu on tavallista, miesten ei. Nimeäminen kertoo Maijalan mukaan arvostuksesta – tai naisten kohdalla lähinnä arvostuksen puutteesta. Päätös käyttää tässä teoksessa haastateltavista etunimiä syntyi pitkän harkinnan jälkeen. En halunnut, että kirjaan haastatellut upeat naiset jäisivät etäisiksi patsaiksi kaapin päälle vaan toivon, että sinuttelu tuo heidät lähelle lukijaa samoin kuin he ovat tulleet lähelle minua.

Ehkä lukija saattaa kirjan luettuaan tarkkailla omaa ympäristöään uusin silmin ja huomata, että esikuvia voi löytyä lähempää kuin hän arvaakaan. Toivon, että lukijalle haastatellut tarjoavat mahdollisuuksia katsoa omaa elämää ja erityisesti ympärillä olevia naisia uusin silmin.

Olen kasvanut ajatukseen sitkeydestä ja sisusta. Sekä isäni äiti että äitini äiti olivat minulle sisun ilmentymiä. Molemmat tekivät paljon töitä, toinen hyvin pienen tilan emäntänä, toinen hieman isomman maatilan emäntänä. Helmi-mummoni, isäni äiti, jäi leskeksi ennen syntymääni, ja äitini äiti Aino puolestaan kasvatti ison lapsikatraan ja huolehti maatilasta sodassa palvelleen puolisonsa kanssa. Rahaa ei sotien jälkeen juuri ollut, ja elämä oli niukkaa. Molemmat isoäitini olivat todellisia niskavuorelaisuuden ilmentymiä.

Minun maailmassani periksiantamattomuus on ollut hyve. Myös yritteliäisyyttä ja raskasta raadantaa on arvostettu, eivätkä lepo ja uupuminen ole olleet osa sanavarastoa. Olen saanut malleja sinnikkyyteen ja työntekoon mutta en välttämättä oman hyvinvoinnin vaalimiseen. Se on tietyllä tapaa ymmärrettävää: maailma on muuttunut todella paljon niiltä ajoilta, kun isovanhempani olivat työiässä. Elämme aivan toisenlaisessa todellisuudessa, ja pientilan työt ovat monella vaihtuneet toimisto- ja tietotyöhön. Raskaasta raadannasta ja ”oikeasta työstä” on siirrytty tietokoneen äärelle asiantuntijatyöhön, joka rasittaa lihasten sijaan aivoja.

Vaikka elän erilaisessa maailmassa kuin isovanhempani, on henkinen perintöni kannatellut minua monessa tilanteessa eteenpäin. Kun olen ajatellut, etten enää jaksa, on jostain löytynyt sitkeyttä jatkaa. Samalla sisäinen sisuni on ajanut

minua yrittämään silloinkin, kun se ei olisi ollut voimieni kannalta järkevää tai ainakaan välttämätöntä. Olen ollut itseni ankarin piiskuri, joka on vaatinut aina vain lisää ja soimannut epäonnistumisista. Armollisempi suhtautuminen itseän on vaatinut töitä, samoin sen ymmärtäminen, että apua voi ja saa pyytää. Päätä ei tarvitse hakata seinään yksin vaan se voi olla mukavampaa jonkun kanssa.

”Vaatii rohkeutta
olla lempeä
maailmassa,
jossa on
turvallisempaa
olla äärivahva.”

Emilia Elisabet Lahti

- sisututkija ja puhuja
- asuu Suomessa ja maailmalla
- kotoisin Alavudelta
- valmistelee väitöskirjaa sisusta Aalto-yliopiston tuotantotalouden laitoksella
- kirja *Gentle Power* (2022)

Kun Elisabet Lahti saapui määränpäähänsä Uudessa-Seelannissa keväällä 2018, oli takana 2 408 kilometriä juoksua ja pyöräilyä saarivaltion halki. Matka oli alkanut saaren eteläkärjestä Bluffista ja vienyt Pohjoissaaren pohjoisimman pisteen Cape Reignan kautta Aucklandiin. Taakse jäi viidenkymmenen päivän matka, joka oli koetellut jaksamista ja kestävyyttä harvinaislaatuisella tavalla.

– Koin matkan aikana monta kertaa, miten tajuntani laajentui ja näin jotenkin syvemmin. 50 kertaa kuolin, 50 kertaa synnyin uudelleen, Elisabet kertoo.

Vaativan koitoksen tarkoituksena oli tutkia sisua omakoh-taisen kokemuksen kautta: miten sisu kantaa silloin, kun päi-vä toisensa jälkeen täytyy juosta kymmeniä kilometrejä?

Sisututkija huomasi, että sisu – tuo suomalaisten hellimä ominaisuus – tulee käyttöön, kun voimat loppuvat. Sellaisia hetkiä matkalla Uuden-Seelannin eteläkärjestä pohjoiseen riitti, ja matkallaan Elisabet löysi kyvyn mennä yli siitä, mistä ei alkuun ajatellut pääsevänsä. Hän ei lähtenyt matkaan juos-takseen lähes 2 500 kilometriä vaan juostakseen kilometrin kerrallaan. Matkalla kilometrit pilkkoutuivat vielä pienempiin osiin.

– Sisu tiivistyi yhteen askeleeseen, yhteen hengenvetoon, yhteen sydämenlyöntiin, hän kuvaa. – Ymmärsin, että minun on vaikeampaa olla itseäni kohtaan lempeä ja anteeksiantava kuin ankara ja vaativa.

Sisu voi olla sekä eteenpäin ajava, myönteinen voima että jopa vahingollinen piiskuri, Elisabet ajattelee. Vaikka suomalaisessa kulttuurissa sisua pidetään suurella arvossa, siitä ei aina seuraa vain hyvää.

– Joskus meillä jäädään liikaa kiinni sisu perkele -ajatukseen. Että pitää vain jatkaa, vaikka ei jaksaisi ja vaikka jatkamisessa ei enää ole järkeä.

Sisua on mielellään pidetty suomalaisena erityispiirteenä, mutta sitä se ei suinkaan ole. Elisabetin mukaan sisu on universaali ominaisuus, vaikka se on usein kansainvälisestikin ainakin sanana tunnustettu suomalaiseksi. Elisabet onkin kiinnostunut siitä, miten sisu on yhteydessä kulttuuriimme ja kuinka suuresti kulttuurin kovat vaatimukset vaikuttavat erilaisten ilmiöiden taustalla. Onko esimerkiksi yksin pärjäämisen ihanne yhteydessä siihen, että Suomessa on paljon alkoholismia ja lähisuhdeväkivaltaa?

– Emme ole koneita. Totta kai voidaan välillä tehdä asioita, jotka ovat haastavia, mutta ei niin voi jatkaa loputtomiin. On tarpeellista tunnistaa se, mitä kaikkea jaksaa ja haluaa tehdä.

Sisuun liittyy ajatuksia lähes loputtomasta jaksamisesta ja jopa itsepäisyydestä. Tarvitaan kuitenkin myönteisiä tunteita ja lämpöä, jotta sisun voi saada esille: luottamus, rakkaus ja psykologisen turvan kokemukset auttavat löytämään ja saamaan voimia. Kun ihminen kokee turvaa, on hän resilientimpi ja luovempi. Elisabet ajatteleekin, että sisu on kuin lumipallolyhdyn sisällä oleva liekki: lumipallot ovat ihmisen kokemuksia ja voivat peittää liekin.

– Inhimillisen lämmön avulla voidaan lumipalloja sulattaa ja siten saadaan sisu esiin ja käyttöön.

Samankaltaista löytämistä painottaa 1200-luvulla eläneen persialaisen runoilijan ja teologin Rumin ajatus, jota Elisabet vaalii mielellään: ”Tehtäväsi ei ole etsiä rakkautta vaan etsiä ja löytää itsessäsi olevat esteet, jotka olet rakentanut sitä vastaan.”

Omalla sisumatkallaan Elisabet joutui puntaroimaan vakavasti sitä, onko viisasta enää juosta, kun jalat olivat niin kovilla, että loukkaantumisen riski oli ilmeinen. Lopulta jalat olivat niin kipeät, että juoksu oli vaihdettava pyöräilyyn. Välttämätön päätös ei ollut helppo.

– Pahinta olisi ollut jatkaa jääräpäisesti juoksemista eikä antaa itsensä levätä.

Usein juuri ihmisen sisäinen ääni vaatii enemmän ja enemmän, on tyytymätön ja moitiskeleva. Elisabet peräänkuuluttaakin lempeyttä suhteessa muihin ihmisiin mutta ennen kaikkea suhteessa itsen. Hän toivoo myös, että lempeyttä pohdittaisiin yhteiskunnallisella tasolla, ei pelkästään yksilön kohdalla. Matka omaan itseen vaatii rakenteita, jotka tukevat ihmistä eivätkä vaadi jatkuvasti lisää.

– Tällä hetkellä pelätään, että yhteiskunta ei toimi, jos ihmiset eivät tee koko ajan ja ole tuottavia. Tällainen systeemi tuottaa kärsimystä.

Ilmastokriisi ja pandemia ovat pakottaneet miettimään vakiintuneita käytänteitä kriittisesti. Siksi juuri nyt on Elisabetin mielestä hyvä hetki paneutua siihen, mitä henkisesti vaadimme itseltämme ja toisiltamme.

Juoksu Uudessa-Seelannissa ei ollut pelkästään tutkimusmatka sisuun, vaan taustalla oli myös toinen tärkeä motiivi: Elisabet halusi matkallaan herättää ihmisiä puhumaan lähisuhdeväkivallasta. Uusi-Seelanti valikoitui mukaan synkkine väkivaltatilastoineen. Good Shepherd -järjestön mukaan maan perheväkivaltatilanne on OECD-maiden pahin ja poliisille ilmoitetaan perheväkivallasta joka neljäs minuutti. Silti on arvioitu, että poliisin tietoon tulee tapauksista vain kolmannes.

Väkivallan ja hyväksikäytön vastaisella juoksumatkalla Elisabetin mukana oli pakettiauto, jota ajoi Mina Holder – tärkeä tuki ja huoltaja. Pakettiauto kätki sisuksiinsa matkalla tarvittavia tykötarpeita, ja sen kylkeen oli teipattu Sisu not silence -sanat. Auto ja juoksija herättivät matkallaan paljon huomiota. Ohikulkijat kannustivat, ja pakettiauton luokse oli helppo tulla juttelemaan, kun se pysähtyi eri kaupungeissa. Järjestettyjä puhetilaisuuksia oli yhteensä viidessätoista kaupungissa. Esimerkiksi eräänä päivänä Elisabet pysähtyi puhumaan poliisikoulussa lähisuhdeväkivallasta.

– Eräs kohtaamani nainen kertoi elävänsä suhteessa, joka on henkisesti alistava ja väkivaltainen. Myöhemmin sain häneltä viestin, että kohtaamisemme oli saanut hänet löytämään sisäisen voimansa ja laittamaan oman hyvinvointinsa etusijalle sekä päättämään tuolloisen haitallisen suhteen.

Elisabetille tuo tapaaminen osoitti, mikä voima ihmisten kohtaamisella ja tarinoiden kertomisella on. Oman tarinan kertominen on alttiiksi asettumista, mutta hiljaisuuden rikkomisella voi olla mullistavia seurauksia kertomuksen kuulleville ihmisille.

Kun Elisabet puhuu lähisuhdeväkivallasta, hän tietää, mistä puhuu. Oikeastaan hänen matkansa Uuteen-Seelantiin alkoikin jo vuosia ennen matkan toteutumista, kun hän ha-

keutui New Yorkissa ruhjottuna ja mustelmaisena poliisin puolelle. Väkivaltainen puoliso oli pitkään vahingoittanut Elisabetta sekä fyysisesti että henkisesti, ennen kuin sai tuomion ja Elisabet pääsi viimein eroon väkivaltaisesta suhteesta.

– Vaikka se kaikki oli hirvittävän traagista, siitä syntyi paljon sitä, mitä nyt olen. Kärsimyksestä versoi jotain hyvää.

Sittemmin Elisabet perehtyi Richard Tedeschin ja Lawrence Calhounin ajatuksiin siitä, mitä traumaattinen kokemus ihmisessä aiheuttaa. Psykologit puhuvat posttraumaattisesta kasvusta ja siitä, että äärimmäinen kokemus kasvattaa ihmistä odottamattomalla tavalla: vaativan kriisin jälkeen seuraa usein myönteistä muutosta. Henkilö esimerkiksi saattaa huomata aiempaa vahvemmin elämän hyviä asioita ja arvostaa aiempaa pienempiä ilonaiheita. Posttraumaattiseen kasvuun sisältyy myös ajatus sisäisen voiman lisääntymisestä ja uskosta selvitä vaikeistakin tilanteista. Lisäksi trauman kokenut saattaa nähdä elämässään uusia mahdollisuuksia ja lähteä jopa kokonaan uuteen suuntaan.

Erityisesti sisäisen voiman kasvu ja usko itseen ovat yhteydessä sisuun, joka ei Elisabet Lahden mukaan tarkoita tahdonvoimaa. Enemmänkin sisu kytkeytyy piilossa oleviin voimavaroihin: mistä löytyy voimaa jatkaa silloin, kun kaikki tuntuu olevan lopussa? Oma väkivaltakokemus herätti Elisabetin myös puhumaan parisuhdeväkivallasta. Työtavaksi kirjastui Sisu – not silence -projekti, johon liittyi juoksumatka Uudessa-Seelannissa.

Idea projektiin syntyi unesta, jossa Elisabet näki itsensä juoksemassa saarivaltiossa. Unen herättämät ajatukset vahvistui-

vat, kun Elisabet kuuli meksikolaisesta Norma Bastidasista. Bastidas ui, juoksi ja pyöräili vuonna 2015 lähes 3 800 mailia eli yli 6 000 kilometriä vastustaakseen ihmiskauppaa. Will Heilpern kertoo *Insider*-julkaisussa, että Bastidas alkoholisoitui nuorena, ja naisella oli takanaan vaikeita lapsuudenkokemuksia, köyhyyttä ja hyväksikäyttöä. Rahattomuus ajoi hänet etsimään epätoivoisesti tapoja hankkia elantoa. Ihmiskauppiaille hän oli helppo uhri ja päätyi Japaniin saatuaan vääriä lupauksia töistä ja toimeentulosta. Perillä unelma uudesta alusta murskautui, kun Japanissa odottikin suoranainen vankeus ja prostituutio.

Vapauduttuaan ihmiskauppioiden käsistä Norma Bastidas muutti Kanadaan ja perusti perheen. Esikoispojalla todettiin silmänsairaus, ja raskas elämänvaihe sai naisen hakemaan mielenrauhaa lenkkipoluilta. Liikunta vei mukanaan ja lopulta Bastidas päätti tuoda kokemuksensa ihmiskaupan uhrina julkisuuteen. Hän valitsi matkan Meksikon Cancunista Yhdysvaltojen Washingtoniin. Reitti on ihmiskaupan suosiossa. Yli 6 000 kilometrin matka vei 65 päivää, ja matkansa lopuksi Bastidas sai seurakseen nuoria ihmiskaupan uhreja, jotka kannustivat hänet maaliin. Norma Bastidas rikkoi samalla pisimmän triatlonin maailmanennätyksen.

– Norma löysi oman sisäisen voimansa ja pääsi jaloilleen. Se on hirveän hienoa, Elisabet Lahti toteaa.

Kuultuaan Bastidasin pitkästä triatlonista Elisabet otti tähän Twitterissä yhteyttä ja pyysi saada soittaa. Puhelu toteutui jo samana päivänä.

– Norma puhui ihmisen sisällä olevasta valtavasta voimasta, ja hänen ajatuksensa tuntuivat heti omiltani. Kun kerroin Uuden-Seelannin-ideastani hänelle, hän sanoi: ”Elisabet, you can do that!”

Bastidasin kannustus oli tärkeää Elisabetille erityisesti siinä vaiheessa, kun idea vasta jalostui. Kannustus auttoi Elisabetia myös ymmärtämään sanojen voiman ja sen, miten suuri valta ja vastuu meillä on suhteessa toisiimme: voimme avata ovia tai sulkea niitä. Vaikka Elisabet ja Norma eivät ole nykyään usein yhteydessä, on rautainen nainen jättänyt Elisabetiin jälkensä.

– Norma on lämmin ja äidillinen nainen, joka näkee muissa mahdollisuuksia. Ihailen hänessä sitä, miten hän katsoo toisia etsien heistä hyvää.

Kun ajatus matkasta Tyynen valtameren lounaisosaan alkoi konkretisoitua, Elisabet Lahti tiesi tarvitsevänsä apua.

– Vaatii rohkeutta sanoa ääneen, että tarvitsee tukea. Avun pyytämiseen liittyy riski, etteivät toiset toimi niin kuin itse haluaisi.

Sisuhanke herätti kuitenkin myönteisiä reaktioita. Omaa aikaansa ja energiaansa hankkeeseen käytti Johanna Linner Matikka, sosiaalityöntekijä ja väitöskirjatutkija. Linner Matikka työskentelee Ensi- ja turvakotien liitossa perhe- ja lähisuhdeväkivaltatyön asiantuntijana. Väitöskirjatyössään hän tutkii väkivallasta toipumista.

Elisabet Lahti ja Johanna Linner Matikka kohtasivat ensimmäisen kerran vuonna 2016 valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä. Elisabet oli tilaisuudessa puhumassa, ja sisututkija löysi saman tien yhteisen sävelen väkivaltatutkijan kanssa.

– Se oli sisurakkautta ensi silmäyksellä, Elisabet naurahtaa. Linner Matikka on kirjoittanut kirjan *Muutoksetekijä* –

kohti lempeyden vallankumousta. Teoksessaan hän tarkastelee ilmastonmuutosta ja patriarkaalisen kapitalismin yhteyttä siihen. Johanna Linner Matikka on ekofeministi, joka kritisoi talouden valtaa päätöksenteossa ja peräänkuuluttaa tasa-arvoa sekä heikommista huolehtimista. Jaettu arvomaailma ja samanlaiset kiinnostuksenkohteet rohkaisivat Elisabetia kertomaan Johannalle Uuden Seelannin -hankkeesta, ja tämä innostui välittömästi.

– Ihailen Johannassa sitä, miten hän elää todeksi unelmiaan ja puhuu yhteistyön ja yhteyksien merkityksestä. Hän on rohkea ja hellittämätön ja tekee valtavan paljon sisäistä työtä. Hän tuo esille armollisuutta ja luottamusta sisäiseen ääneen.

Helsingissä järjestettiin toukokuussa 2017 varainkeruu-tapahtuma Sisu not silence -hanketta varten. Mukana järjestelyissä olivat Johanna Linner Matikka sekä Aleksanterin teatterin tuottaja Saija Nisula, joka piti käsissään tapahtuman lankoja ja huolehti, että kaikki tiesivät tehtävänsä.

– Myös Saija sanoi kyllä sydämensä pohjasta. Hänen toiminnassaan vahvistui, mikä voima kyllä-sanalla on.

Tilaisuudessa oli monenlaisia esityksiä runoudesta tanssiin, mutta ennen kaikkea se oli yhteinen voimanponnistus.

– Budjetti oli pieni, joten tarvittiin ihmisiä avaamaan ovia. Saija avasi ovet minulle kirjaimellisesti, ja ne ovet veivät tilaan, jossa oli mahdollista syntyä jotakin.

Naiset voivat Elisabetin mukaan mahdollistaa toisilleen erilaisia asioita. Yksin on vaikea päästä kohti unelmia, joten tukea tarvitaan.

– Sekä Normaa, Johannaa että Saijaa yhdistää se, että he ovat valmiita tukemaan toisia käytännössä. Heissä kaikissa on inhimillistä lämpöä – äidillisen voiman sisua. Se asuu kai-

kissa naisissa, ja meidän feminiininen voimamme on väkevä. Siitä vain ei puhuta tarpeeksi.

Elisabet Lahden kiinnostus sisun tutkimiseen alkoi väkivalta-tilanteesta, joka olisi voinut päättyä traagisesti. Kokemukseen sinänsä ei kuitenkaan liittynyt sisuuntumisen tunnetta.

– Ei siinä tullut sellaista oloa, että wau, minulla on sisua. Oikeastaan olen joskus toivonutkin, että olisipa siinä hetkessä ollut jonkinlainen sankariolo. Mutta ei ollut.

Ylipäätään vaikeassa tilanteessa ei useinkaan voi Elisabetin mielestä pysähtyä miettimään, millainen olotila itsellä on. Reaktiot syntyvät alitajunnassa ja spontaanisti. Vakavassa kriisissä ihminen joko puolustautuu tai pakenee. Myöhemmin hän onkin tutkimuksissaan huomannut, ettei sisu yleensä heittää tietystä hetkestä tunnistettavalla tavalla. Tyypillisempää on, että ymmärrys sisusta syntyy myöhemmin.

– Itsekin pohdin jälkeenpäin, mitä oikein tapahtui jouduttuani pahoinpidellyksi. Miten selvisin äärimmäisestä vastoinkäymisestä?

Pohdinta auttoi häntä ymmärtämään, että ihmisessä on paljon voimavaroja. Haastateltuaan vaikeisiin tilanteisiin joutuneita ihmisiä hän ymmärsi, mitä sisu on: se on sisäistä ydinvoimaa, joka otetaan käyttöön silloin, kun kaikki voimat on käytetty.

Sisua käsittelevän tutkimuksen kyselyaineistossa Elisabetia kiinnosti, toivoivatko vastaajat enemmän älykkyyttä vai sisua.

– Yksi vastaaja sanoi, että ei välttämättä kumpaakaan vaan mieluummin lempeyttä ja kykyä erottaa, mitä milloinkin tarvitsee. Se oli minusta hieno oivallus.

Oivallus konkretisoitui myöhemmin toden teolla Uudessa-Seelannissa, kun Elisabet ymmärsi, mitä lempeyden vaatimus todella tarkoittaa. Hän huomasi, että ankaruuden vaatimuksesta irti päästäminen ja itselle anteeksi antaminen ovat valtavan isoja asioita. Toisaalta lempeyttäkin ei pidä olla liikaa: Elisabet Lahden kirja *Gentle Power* käsittelee myös liiallista lempeyttä.

Perimässämme ja ajatuksissamme on edelleen Elisabetin mukaan paljon jäänteitä menneisyydestä. Ihminen on luontaisesti virittäytynyt havaitsemaan nopeasti uhkia ja asioita, jotka eivät toimi. Aivoja voi kuitenkin kouluttaa toiseen suuntaan.

– Voimme yrittää uhkien sijaan keskittyä toisenlaisiin asioihin. Aivot tarvitsevat apua, jotta voidaan pysähtyä huomaamaan se, mikä on kaunista ja hyvää.

Elisabetin tärkeitä esikuvia:

Norma Bastidas, meksikolainen ihmisoikeusaktivisti ja ultra-juoksija

Johanna Linner Matikka, yhteiskuntatieteilijä ja sosiaalityöntekijä

Saija Nisula, Aleksanterin teatterin tuottaja